

Θαλασσοργώντας
με τις λέξεις

Ο ποιητής
Τάσος Γερμενής

ΤΙΤΛΟΣ *Θαλασσοργώντας με τις λέξεις:
Ο ποιητής Τάσος Γερμενής*

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Τζίνα Καλογήρου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Δρ. Ευγενία Παγάνη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Τμήμα Τυπογραφείου, Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

© Copyright 2025, Εκδόσεις Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Απαγορεύεται η κατά οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγή, δημοσίευση ή χρησιμοποίηση όλων ή μερών του βιβλίου αυτού, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και του συγγραφέα.

ISBN 978-960-466-365-1

Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής

Θαλασουργώντας με τις λέξεις

Ο ποιητής
Τάσος Γερμενής

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Τζίνα Καλογήρου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	9
Αχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης	
Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής - Σειρά εκδηλώσεων για την Ποίηση	11
Τζίνα Καλογήρου	
Στον διάπλου των λέξεων: Η ποίηση του Τάσου Γερμενή	13
Μαρία Δημάκη-Ζώρα	
Θαλασουργώντας με τις λέξεις: Ο ποιητής Τάσος Γερμενής	23
Τζίνα Καλογήρου	
«Κοντεύουν μεσάνυχτα / κι ακόμα ουρανώ / αφού χωράς με στα μάτια σου»:	
Η λειτουργία της όρασης στην ποίηση του Τάσου Γερμενή.....	35
Βάσω Οικονομοπούλου	
«...με τον αντιλαλο από το αδιάκοπο ποδοβολητό των λέξεων»:	
Δημιουργικές και εκφραστικές αναζητήσεις	
στην ποίηση του Τάσου Γερμενή	47
Βίκυ Πάτσιου	
Αποφώνηση.....	59
Τάσος Γερμενής	

Πρόλογος

Ο ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟ «ΤΟ ΕΚΠΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ» κύκλος επιμορφωτικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, καθιερώθηκε, με πρόταση του υποφαινομένου, από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, εκκινώντας από τον μήνα Μάρτιο του έτους 2024, σε σύμπραξη με τον Δήμο Αθηναίων, επί τη βάση και σχετικού Μνημονίου Συνεργασίας, εκατέρωθεν ήδη, από τον μήνα Φεβρουάριο του έτους 2025, συμπεφωνημένου.

Πολύ σύντομα, από τον μήνα Ιούνιο του έτους 2024, ο εν λόγω κύκλος εκδηλώσεων εμπλουτίστηκε με μία ιδιαίτερη ενότητα δράσεων, υπό τον τίτλο «Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής», δράσεων προδήλως αφιερωμένων στην Ποίηση, τις οποίες επιμελείται, με ιδιαίτερη φροντίδα, ζεστασιά και μεράκι, η αγαπητή συνάδελφος κυρία Τζίνα Καλογήρου, Καθηγήτρια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και της Διδακτικής της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών της Αγωγής του ΕΚΠΑ, συνεπικουρούμενη και από μιαν ονειρικά εκπληκτική ομάδα συνεργατών.

Το Ίδρυμά μας, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, οργανώνει και προσφέρει αυτές τις δράσεις σε όλα τα μέλη του και στους κατοίκους της Αθήνας «εις οσμήν ευωδίας ποιητικής», με την πρόθεση, δηλαδή, να προσεγγίζονται και να βιώνονται με τρόπο «ποιητικό». Προς τούτο, επικαλούμαστε αδιαλείπτως όλους τους Ποιητές, ώστε «να μας δοθεί ετούτη η χάρη»: να μπορέσουμε να αρθρώσουμε τα «λιγοστά μας λόγια»

απλά και ανεπιτήδευτα· να μπορέσουμε να εξυμνήσουμε, δίχως βαρύγδουπα ψιμύθια, οτιδήποτε όμορφο και τερπνό, ιδιαίτερος δε την Ποίηση.

Στο ανά χείρας βιβλίδιο, αποτυπώνονται τα πεπραγμένα μιας ιδιαίτερης εκδήλωσης της ενότητας «Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής», αφορμή για την οποία στάθηκε η φυσιογνωμία του αγαπητού φίλου και συναδέλφου Τάσου Γερμενή. Ο Τάσος Γερμενής, ποιητής στηρηρός και δόκιμος, όπως τεκμηριωμένα παρουσιάζεται μέσα από τις σελίδες αυτού του αφιερώματος, είναι επιπροσθέτως μέλος του Συμβουλίου Διοίκησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η εν μέσω καταιγιδώδους διοικητικής τύρβης παρουσία του, κομίζει –κατά τη βιωματική εμπειρία του υποφαινομένου συνοδοιπόρου του στην εν λόγω ευθυνόφορη θέση– μιαν αύρα ποιητική, που εν πολλοίς διαχέεται υπόρρητα και αποφατικά, όπως ακριβώς τα υψηλά ιδανικά επιβάλλεται να εκφράζονται: διά «κραυγαλέας σιωπής».

Το αφιέρωμα στον ποιητή Τάσο Γερμενή οργανώθηκε, με ένθερμο ζήλο, στους χώρους του Εντευκτηρίου «Κωστής Παλαμάς» του Πανεπιστημίου μας, σε ένα οιονεί ακαδημαϊκό σαλόνι, απομιμούμενο τα μουσικοφιλολογικά σαλόνια του 19^{ου} αιώνας, όπου οι παμπληθείς συνδαιτημόνες απήλαυσαν αδολεσχία ποιητική, πανδαισία μουσική και «ξενία δεσποτική», καθώς αποτελεί ξεχωριστή εύνοια για το Ίδρυμά μας να αναγνωρίζει στις τάξεις του, και δη σε θέσεις διοικητικής ευθύνης, ένα ποιητή.

Με την παρούσα έκδοση, ευελπιστούμε ότι αιχμαλωτίζεται στη μνήμη το αισθαντικό κλίμα εκείνης της αλησμόνητης βραδιάς της Παρασκευής 13^{ης} Δεκεμβρίου του 2024. Ιδού, λοιπόν, μουσοπάτακτοι εντυγχάνοντες: η ποιητική τράπεζα γέμει· τρυφήσατε πάντες και ευφράνθητε!

Καθηγητής Αχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης

*Μέλος του Συμβουλίου Διοίκησης του ΕΚΠΑ
Υπεύθυνος για «Το ΕΚΠΑ στην Πόλη»*

Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής

Σειρά εκδηλώσεων για την Ποίηση

ΑΠΟ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024 το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με τον Δήμο Αθηναίων παρουσιάζει μια σειρά καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων για την Ποίηση, υπό τον γενικό τίτλο «Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής». Στόχος είναι η διάχυση της δύναμης και της μαγείας της Ποίησης στους ανθρώπους της πόλης μας, αλλά και η μεταστοιχείωση των απλών, καθημερινών στιγμών μας σε αξιομνημόνευτες εμπειρίες.

Η Ποίηση, αρχετυπική χοάνη γλώσσας και φαντασίας, έρχεται να αγκαλιάσει και να συνοδεύσει τις άπειρες ανυσματικές διαδρομές των ανθρώπων μέσα στην πόλη της Αθήνας. Επαναπροσδιορίζει την καθημερινότητά μας και επεκτείνει την αστική και προσωπική μας τοπιογραφία, τη μονόχορδη συχνά ζωή μας σε μυριάδες άλλες ζωές. Η Ποίηση, «το αρνητικό της σιωπής» κατά τον ποιητή μας Γιάννη Ρίτσο, απευθύνεται και συναντά τον κάθε ένα από εμάς ξεχωριστά, σε ένα πλήθος εκδηλώσεων της επιστημονικής κοινότητας του Πανεπιστημίου Αθηνών και μας καλεί να φανταστούμε και να ονειρευτούμε. Με Λόγο, με Μουσική, με Απαγγελία, με Τέχνες, με ποικίλες πολιτιστικές και επιστημονικές δράσεις του Πανεπιστημίου και των ανθρώπων του, κυρίως όμως με την ελεύθερη,

αυθόρμητη και ευφρόσυνη συμμετοχή όλων των πολιτών, η Ποίηση εορτάζεται σε όλη την πόλη για να αντιπαλέψει το σκοτάδι, να διασκεδάσει την απόγνωση, να αντισταχθεί στη σιωπή. Να μας φωτίσει και να μας συγκινήσει. Γιατί εμείς, οι άνθρωποι του Πανεπιστημίου, πιστεύουμε βαθιά στα λόγια του έτερου κορυφαίου ποιητή μας, του Τίτου Πατρίκιου, πως: «Είναι εκεί απάνω που η Ποίηση βρίσκει τον καθένα μας».

Καθηγήτρια Τζίνα Καλογήρου

Υπεύθυνη για τη σειρά

«Ποίηση: Το Αρνητικό της Σιωπής»

Μαρία Δημάκη-Ζώρα¹

Στον διάπλου των λέξεων: Η ποίηση του Τάσου Γερμενή

ΚΑΘΕ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΩΜΑ εμφανίζεται μπροστά μας με τις αρθρώσεις, τους ιστούς και τα μέλη του, άλλοτε μισοφωτισμένα και άλλοτε στίλβοντα κάτω από το φως της αλήθειας του ποιητή. Όλα μαζί αυτά τα μέλη, τα επιμέρους ποιήματα, συναπαρτίζουν το δημιουργικό όλον, αλλά και το καθένα τους ξεχωριστά διατηρεί ζηλότυπα τη δική του αρτιότητα, ταξιδεύοντας στο διακειμενικό σύμπαν και αιχμαλωτίζοντας τις φευγαλέες λάμψεις της ποιητικής διάνοιας.

Η ταυτότητα της δημιουργικής συνείδησης του ποιητή συντίθεται και αποκαλύπτεται με τη διαδικασία της πρόσληψης, μιας ιχνηλασίας που αναχωνεύει και ανασκευάζει, αναγιγνώσκει, υποδέχεται αλλά και διυλίζει τα νάματα της ποιητικής φωνής κρατώντας εκείνα που ρέουν απρόσκοπτα στην κοίτη ενός άλλου ποταμού, που ανήκει πια στον δέκτη, στον αναγνώστη, στον κοινωνό.

Η διαδικασία αυτή παραπέμπει αφ' εαυτής σε ένα ταξίδι, σε μια πορεία, σε μια κίνηση από το εγώ στο εσύ και το εμείς, σε ένα χέρι που τεντώνει να ενωθεί με ένα άλλο, σε μια φωνή που αρθρώνεται για να

¹ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, «Θεατρολογία: Νεοελληνική Δραματουργία και Πολιτισμός», Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ.

ακουστεί, σε έναν μίτο που ενώνει δύο άκρες. Πρόκειται για τη βιοματική διαδρομή ανάμεσα στην ποίηση και στους δέκτες της, ανάμεσα στη λέξη και στο αποτύπωμα που αυτή αφήνει στη συνείδηση του αναγνώστη. Η πολύπτυχη και πολύσημη φύση του ταξιδιού διατρέχει την ποίηση του Τάσου Γερμενή, ο οποίος ήδη από την πρώτη συλλογή του (*Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, 2017) φρόντισε να μας εισαγάγει και να μας προσκαλέσει στον διάπλου των λέξεων, στην πορεία των στίχων και στην αναζήτηση των σημασιών, που συνεχίζεται και στις επόμενες δύο συλλογές.

Σε ποιες ρότες άραγε ταξιδεύει ο Τάσος Γερμενής και για ποια λιμάνια;

Σε ένα από τα κρυμμένα πεζά ποιήματά του, που τιτλοφορείται «Τα πλοία» (1895-6), ο Κ. Π. Καβάφης έγραφε:

Από την Φαντασίαν έως εις το Χαρτί. Είναι δύσκολον πέρασμα, είναι επικίνδυνος θάλασσα. Η απόστασις φαίνεται μικρά κατά πρώτην όψιν, και εν τοσούτω πόσον μακρόν ταξίδι είναι, και πόσον επιζήμιον ενίοτε διά τα πλοία τα οποία το επιχειρούν².

Αυτό το ταξίδι από τη Φαντασία έως το Χαρτί είναι το ταξίδι που απασχολεί και τον ποιητή Τάσο Γερμενή με τρόπο καθηλωτικό και απαρέγκλιτο. Στο πεζόμορφο κείμενο *Carax Infiniti* που επιτάσσεται της συλλογής *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ο ποιητής μιλάει ακριβώς για αυτό το *infinitum* που το γυρεύει, το αναζητάει και το επιθυμεί μέσα από ένα ταξίδι, έναν ναύλο με «ένα μετασκευασμένο φορτηγοποστάλι»³, όπως λέει, που το φορτώνει με ένα σωρό από πράγματα, μνήμες, αμαρτίες αλλά και με συνεπιβάτες, «τα θαυματουργά όντα της ζωής [τ]ου, με τη δική τους ταυτότητα».

² Κ. Π. Καβάφης, *Κρυμμένα Ποιήματα* (1877;-1923), φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, Αθήνα: εκδ. Ίκαρος, 1993, σ. 115.

³ Τ. Γερμενής, *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 2017, σ. 97.

Η ταυτότητα, επίμονα επανερχόμενη έννοια και λέξημα στους στίχους του Τάσου Γερμενή, με ποιο υλικό πλουτίζεται, υφάινεται και υπάρχει; Όχι με απεικασματα της πραγματικότητας, αλλά με το ίδιο το υλικό της αλήθειας, που για τον ποιητή δεν είναι άλλο από τις λέξεις:

Σ' αυτό το τελευταίο ταξίδι, όμως, δεν ήθελα μαζί μου εικονίσματα.
 Ήθελα τους ίδιους τους αγίους μου. Λεύτερους όσο κι εγώ. Και τι άλλο θα μπορούσε να γίνει γι' αυτό, παρά να τους κάνω μέτοχους της ιστορίας μου; Όχι όπως τη βλέπω εγώ, αλλά όπως τη διαβάζουν οι ίδιοι. Να την κάμω λέξεις που θα μιλήσουν τη γλώσσα τους. Λέξεις που θα τους λυτερώσουν να με πονέσουν και να τους πονέσω. Για να 'μαστε βέβαιοι πως ζούμε⁴.

Οι λέξεις είναι η πρώτη ύλη αλλά και η ζωντανή σάρκα της ποίησης, το όχημα αλλά και το φορτίο μαζί, το ποθούμενο αλλά και ο πόθος. Στο ποίημα «Απολογητικό υπόμνημα», ο ποιητής μας εξομολογείται τη σχέση του με τις λέξεις:

Ναι, φίλε μου, τις λέξεις μου τις βασανίζω
 Μ' αρέσει να τις βάνω στο κρεβάτι του Προκρούστη
 Θέλω τις λέξεις μου στα μέτρα μου
 [...]
 Τις θέλω και στα μέτρα τους
 [...]
 Δε θέλω λέξεις αφυδατωμένες και λιπόσαρκες
 Τις θέλω ολοζώντανες τις λέξεις μου
 Νά 'ρχονται πάντα αιπίάρθενες στο νου μου
 [...]

⁴ Ό.π., σ. 103.

Θέλω τις λέξεις μου έτοιμες να ξιφουλκούν
 ή να περνούν αγέρωχες σαν δεν τις αγαπάνε
 Δε θέλω λέξεις δανεικές
 δικές μου λέξεις θέλω
 Μ' αυτές σου γράφω, φίλε μου⁵.

Ο poeta vates, ο ποιητής-προφήτης, που ένθεος και γαλουχημένος στις γλώσσας τανάματα δημιουργεί απερίσπαστος, σαν άλλος οιωνοσκόπος του καιρού του, είναι η μια persona, η μια όψη του ποιητικού προσώπου του Τάσου Γερμενή. Ο ίδιος, απαντώντας σε ερώτηση για τη διαδικασία που ακολουθεί στο ποιητικό του εργαστήρι, λέει σε μια συνέντευξή του:

Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι τα περισσότερα ποιήματά μου «κρέμονται» από μια λέξη ή μια φράση και καταλήγουν σε μια κορύφωση. Η λέξη αυτή μπορεί να είναι και το πρωταρχικό γεγονός, η έμπνευση, ή μπορεί ν' αντιστοιχεί σε μια γενεσιουργό ιδέα. Τα ποιήματα που ξεκινούν από μια ιδέα περιμένουν ώσπου να βρεθεί η λέξη με την οποία θ' αντιστοιχηθούν. [...] Κι η συγγραφή τους είναι αυτοτελές γεγονός. Γράφονται «μονορούφι» και σπανίως διορθώνονται. Είναι πυροβολισμοί. Απόπειρες να σας καρφώσω στην πλάτη (ή στην καρδιά!) μερικές λέξεις⁶.

Αλλά και ο poeta faber, ο ποιητής-κατασκευαστής και εργάτης του λόγου, συνυπάρχει στο ποιητικό εγώ. Στο ποίημα «Στο λόγο μου», το ποιητικό υποκείμενο σε διάλογο με το ίδιο το ποιητικό σώμα που γεννά, με τον λόγο δηλαδή, αναρωτιέται με αγωνία:

⁵ Ό.π., σ. 64-65.

⁶ «Η ποιητική πλευρά μιας σπουδαίας προσωπικότητας: Συνέντευξη με τον Τάσο Γερμενή», *Εφημερίδα των Κεφαλλήνων*, 6 Ιανουαρίου 2023. Ανακτήθηκε την 10/12/24 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://odusseia.gr/2023/01/06/η-ποιητική-πλευρά-μιας-σπουδαίας-προσ/>

Λόγε μου όμορφε,
σ' αρχιτεκτόνησα;

Αχ, πόσο θάθελα να μ' απαντούσες!
Πως σε σεβάστηκα και δε σου πρόσβαλα τ' άπειρο κάλλος,
Πως με τις λέξεις σου δεν ασχημόνησα
Σμιλεύοντάς σε πως δεν εβίασα τα όριά σου
[...]
Λόγε μου άχραντε,
εκέκραξά σε⁷!

Αυτό το σμίλημα για το οποίο γίνεται λόγος εδώ, *labor limae* του ποιητή, χαρακτηρίζει τη δουλειά που γίνεται στο εργαστήρι, με την προσπάθεια να τιθασευτούν οι λέξεις, να ακουμπήσουν η μια πάνω στην άλλη, συναρμοσμένες έτσι που να γίνουν στο τέλος σιωπή και να περικλείσουν το άρρητο («οι λέξεις γίνονται σιωπή / κι ο χρόνος απορία»).

Ποίηση

Στεναγμός ατελεύτητος
καθώς μες στην ομίχλη
μικραίνουν τα παράθυρα
Κι εκδίκηση
των πληγωμένων λέξεων
που περιμένουν
στο κατώφλι του ανείπωτου
να εξαγοράσουνε τις ενοχές

⁷ Ό.π., σ. 87.

Πόνος του κόσμου
 που γδέρνει
 την πόρτα του παράδεισου
 Κι ένα φιλί
 στης αμαρτίας το στόμα

Λυγμοί
 για την ανυπόφορη διαιώνιση
 του θάνατου που σπαταλιέται
 Κι η μπουκαμβίλια
 που αγκαλιάζει το καμπαναριό
 σε ιδεόγραμμα ανάστασης⁸

Ο μεγάλος θεός των ποιητών απανταχού, ο χρόνος, διατρέχει τους στίχους και την έγνοια του ποιητή, ανηλεής αλλά και βοηθός, με τη μνήμη να τον συντροφεύει διαστέλλοντάς και συστέλλοντάς τον. Επανέρχεται με τη μορφή των εποχών, των μηνών, των ωρών, αλλά και με τη μορφή του βιωμένου από τους ανθρώπους πόνου, που αφήνει σημεία παντού. Ο χρόνος γίνεται και παραμένει αίνιγμα:

Το αίνιγμα του χρόνου

Να με θυμάσαι
 την ώρα που κάθεται ο ήλιος
 Ανήμπορος
 να γδύσει απ' το παρελθόν
 τις στιγμές μου

⁸ Τ. Γερμενής, *Εμός ει συ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2022, σ. 70.

Αιωνίως παρών
 Όπως ο ήχος των μικρών αχράντων
 Κι η μετάληψη
 από το νόθο σπέρμα της φωτιάς

Να με θυμάσαι
 καθώς με μαστιγώνει ο δρόμος μου
 Με τις γυμνές λέξεις
 Της εποχής που ταξίδευαν
 στις ξένες πόλεις τα χελιδόνια

Καθώς κρύβομαι
 μέσα στη θανάσιμη πέτρα
 Που βουλιάζει μαζί
 με το αίνιγμα του χρόνου

Πότε ζήσαμε;
 Χωρίς μελάνι και χαρτί
 πότε ζήσαμε;
 Με σάρκα και οστά
 πότε ζήσαμε’;

Το ταξίδι και πάλι είναι κυρίαρχο στοιχείο, αυτή τη φορά το ταξίδι από το εδώ στο επέκεινα, από το βιωμένο στη λεκτική επιτέλεση και από το κινούμενο στο ακίνητο.

Σε ένα από τα πεζόμορφα κείμενα της συλλογής *Εμός ει συ*, το οποίο τιτλοφορείται «Στο ακίνητο σημείο, εκεί είναι ο χορός, αλλά ούτε στάση ούτε κίνηση», γράφει:

⁹ Ό.π., σ. 43-44.

Οι αναχωρήσεις των πλοίων δεν συγκινούσαν ιδιαίτερα τον άνθρωπο. Κανένα πλοίο δεν είχε έλθει για να μείνει. Κατ' εξαίρεση ενός άγνωστου κανόνα περί τα δρομολόγια της ανθρωπότητας, αγωνιούσε μονίμως για τον απόπλου του λιμανιού. Πρωτίστως τον ενδιέφερε αν θα του χαριζόταν η φυγή του λιμανιού¹⁰.

Οι τρεις έως τώρα ποιητικές συλλογές του Τάσου Γερμενή δεν αποτελούν μόνο το φορτίο που με προσοχή αποθέτει στο πλοίο που πορεύεται, όπως μας είπε ο Αλεξανδρινός, από τη Φαντασία στο Χαρτί, από την έμπνευση στην επιτέλεση. Είναι κοινωνία, μοίρασμα και μετάληψη:

Η ποίηση δεν αντέχεται. Έτσι και σε βρει το κακό, θέλεις να το μοιραστείς για να γιάνει. Κανείς δεν κρύβει τα μυστικά του σε λέξεις. Τον πόνο που αντέχεις να κρύψεις δεν τον κάνεις λέξεις¹¹.

Γενικότερα, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι το έργο του Γερμενή ανασαίνει σε ένα ιδιότυπο φαντασιακό οικοσύστημα.

Οι διακειμενικές αναφορές, που είναι πλούσιες και στις τρεις συλλογές, αποτελούν οργανικό τμήμα του ποιητικού έργου, εκτείνουν και εμπλουτίζουν τα σημαινόμενα, εμπεδώνουν ένα διαρκή διάλογο ανάμεσα στο έτερον και το ποιητικό εγώ και δίνουν στους αναγνώστες-δέκτες σημαντικά κλειδιά για να προσεγγίσουν τα κείμενα. Η αποκωδικοποίηση αυτή δεν μπορεί παρά να οδηγήσει και στην εγγενή πολιτική φύση της ποίησης του Γερμενή, αφού κάθε δράση βασισμένη στον στοχασμό, την επιλογή και, κυρίως, την ευθύνη του εγώ προς το εσύ είναι βαθιά πολιτική.

Είναι αλήθεια ότι για να εισδύσει κανείς στο ποιητικό σύμπαν του δημιουργού ακολουθεί δαιδαλώδη μονοπάτια και δοκιμάζει τα πόδια του σε ένα μωσαϊκό από πολύχρωμες και ετερόκλητες ψηφίδες, που ερείδονται

¹⁰ Ό.π., σ. 22.

¹¹ Ό.π., σ. 77.

όμως γερά σε ένα εδραιωμένο -σαν από πάντα- χωρικό πλαίσιο, τον γενέθλιο τόπο του ποιητή, την Κεφαλονιά αλλά και τον γενέθλιο τόπο κάθε δημιουργού, την ίδια την ποίηση και τη λογοτεχνία εν γένει, που τον πολιτογραφεί επαξίως «στων Ιδεών την πόλι».

Τζίνα Καλογήρου¹

Θαλασουργώντας με τις λέξεις: Ο ποιητής Τάσος Γερμενής

Εξάλλου κάθε άνθρωπος,
έτσι και μπει στην ιεροτελεστία της ανάγνωσης,
έχει κάτι δικό του να θυσιάσει σ' αυτόν το βωμό

Τάσος Γερμενής

Je suis mon corps

Gabriel Marcel

Ο ΤΑΣΟΣ ΓΕΡΜΕΝΗΣ είναι, όχι μόνο ένας πλούσιος, σχεδόν ανεξάντλητος στις εμπνεύσεις του ποιητής, ένας διακεκριμένος αλλά σεμνός υπηρέτης δύο αφεντάδων, της Επιστήμης και της Ποίησης, αλλά και ένας βαθύτατα καλλιεργημένος πνευματικός άνθρωπος, ένας αισθαντικός και χυμώδης τεχνίτης του λόγου, ένας ανήσυχος στοχαστής, μια εν εγρηγόρσει συνείδηση με πάντ' ανοιχτά παντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής του, μία γνήσια, πολυσχιδής εν τέλει δημιουργική φύση, με πηγαίο ταλέντο και έργο που απλώνεται σε πολλούς τομείς. Η ποίησή του εντυπωσιάζει με το εύρος της θεματικής της, το αέναο μεταγλωσσικό παιχνίδι με τις λέξεις και τη φόρμα, τη φιλοσοφική της απορία και την κοινωνική της αιχμή, η οποία αποδίδεται στον λόγο με διάθεση εγκαυστική. Πρόκειται για

¹ Καθηγήτρια, «Νεοελληνική Λογοτεχνία και η Διδακτική της», Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ.

ποιήματα ανθρωποκεντρικά και ανθρωπογνωστικά, φιλοσοφικής πνοής, καθώς επιχειρούν να φωτίσουν και να αποκαλύψουν την ανθρώπινη ουσία και ζωή, την αντιφατική κοινωνική πραγματικότητα, αλλά και να αφουγκραστούν το μυστήριο, το αίνιγμα του χρόνου, να διερωτηθούν για το επέκεινα, το μείζον απροσπέλαστο, το οποίο, ανάμεσα στις ρωγμές του σύμπαντος, αναπλάθεται:

Του σύμπαντος ρωγμή

λευτέρωσέ με

Ένθα το μείζον απροσπέλαστο αναπλάθεται²

Η ρωγμή ως αναφορά ποιητική παραπέμπει και ταυτόχρονα διασταυρώνεται διακειμενικά με πολλές παραδόσεις: είναι το σολωμικό χάσμα σεισμού; Το εγγονοπουλικό *βάραθρο αγριωπό*; Όλα αυτά μαζί; Ο ποιητής συστρατεύεται με τους ποιητικούς προγόνους του, θαυμάζει, απορεί και δημιουργεί. Με λέξεις που η φαντασμαγορία τους μεταμορφώνει την πραγματικότητα σε φαντασία και τη φαντασία σε πραγματικότητα, ο ποιητής καταυγάζει την άβυσσο και θρυμματίζει το σκότος, αφού πρώτα βυθιστεί σε αυτό, έμφοβος και περιχαρής.

Στο έργο του Τάσου Γερμενή ο γενέθλιος τόπος επανέρχεται σαν μελωδικός συνειρμός, γι' αυτό και η προσέγγιση του έργου του οφείλει να έχει ως συμβολική της αφετηρία την Κεφαλονιά: με το φυσικό της κάλλος, την παράδοση της ναυτοσύνης της, τους ανθρώπους της, που διακρίνονται για τη λεβεντιά και την επινοητικότητά τους, αλλά και το σκωπτικό και σατιρικό τους πνεύμα, την ανεξάντλητη διάθεσή τους για ευφύεστατα, απελευθερωτικά «χωρατά». Ο ποιητής ως νησιώτης διατηρεί ζωτικούς δεσμούς με τη θάλασσα, γι' αυτό οι λέξεις του είναι εύπλοες, αλμυρές, αισθησιακές, μελωδικές, γεμάτες από την παρηχητική παρουσία υγρών συμφώνων, λέξεις που νοηματικά συνδέονται με το θαλασσινό

² Τ. Γερμενής, *Εμός ει σύ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2022, σ. 25.

ταξίδι, τους μεγάλους πλόες της μυθολογίας, της ιστορίας και της επιστήμης, όπως το μεγάλο ταξίδι του Δαρβίνου με το πλοίο *Beagle*:

Η κάλυψη του ανυπότακτου χάσματος
 δεν απαιτεί παρά μόνο τη λοξή ματιά
 του βολβού μιας λευκής αμαρυλλίδας
 Άλλοτε αρκεί ακόμη και μια σπασμένη δίεση
 από μια μονόχορδη καλοκουρδισμένη κιθάρα
 ή το σφύριγμα ενός μεθυσμένου караβιού³

Η ποίησή του γενικότερα διακρίνεται για τη διακριτική, ωστόσο, αισθητή προσωδία, τη λεπτουργημένη στιχουργική, την ποικιλία έμμετρων και ελεύθερων στίχων και ρυθμών, τη λεπταίσθητη μελωδικότητά της. Ο ποιητής παίζει διαρκώς με τις φόρμες: ποιήματα σύντομα, σχεδόν επιγραμματικά, οργανωμένα σε πυκνές νοηματικά μονάδες αυτοδύναμης φραστικής ακτινοβολίας («Πικραίνει ο τρύγος του κορμιού μ' ένα της δύσης δάκρυ;»⁴, ιδού ένας άψογος ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος με παρηχήσεις), ποιήματα εκτενέστερα, ποιήματα-πεζά που διεμβολίζουν διαρκώς τις κλειστές ποιητικές μορφές. Με τον πλούτο των διακειμενικών αναφορών τους καταδεικνύουν την παιδεία του ποιητή, τη συστηματική συνομιλία του με την αρχαία και τη νέα ελληνική γραμματεία συλλήβδην, αλλά και με την εκκλησιαστική γλώσσα και παράδοση, την επιστήμη και τη φιλοσοφία. Τα διακείμενα πολύ συχνά συνωστίζονται στην περικειμενική ζώνη (τίτλοι, προμετωπίδες, επίμετρο), αλλά επίσης διαστίζουν το ποιητικό σώμα, καθιστώντας το πολυφωνικό και πολυδιαστρωματωμένο, να τροφοδοτείται αέναα από την πάλη του δημιουργού με τη λευκή σελίδα, υποδηλώνοντας την περίφημη *disponibilité* κατά P. Valéry. Η *disponibilité* είναι η διαρκής προσπάθεια του ποιητή να παραμείνει

³ Τ. Γερμενής, *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 2017, σ. 41.

⁴ Τ. Γερμενής, *Σε ουρανώ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2023, σ. 127.

το πνεύμα του ικανό να αμφισβητεί, να αναθεωρεί και να ανανεώνει τις ιδέες του, αποφεύγοντας κάθε μορφή πνευματικής ακαμψίας. Η γραφή είναι άλλωστε για τον ποιητή μια διαρκής δοκιμή με τις λέξεις, μια σύνθετη κατάσταση του νου και του είναι, που συνδέεται όμως στενά όχι τόσο με την «έμπνευση», όσο με την πνευματική εγρήγορση, την ανοιχτότητα στην εμπειρία και την ικανότητα για δημιουργικό πειραματισμό:

Αμπώτιδα των μελανιών
 που δεν τ' αφήνει να γενούνε λέξεις
 Όσα σου και να ΄ξιστορώ
 λευκό θα μένει το χαρτί
 Δεν εγεννήθηκαν για να σε γράφουν⁵!

Το ακόλουθο ποίημα με τίτλο «Επιστρέψτε στα χωράφια»⁶ συγκροτεί μια πυκνή διακειμενική ύφανση στην οποία συνυπάρχουν και αλληλοδιαπλέκονται ο René Char, ο J.P. Sartre και οι G. Deleuze – F. Guattari, υποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό τη συνομιλία του ποιητή με διαφορετικές, ετερογενείς λογοτεχνικές και φιλοσοφικές παραδόσεις:

Η Κρεμόνα σίγησε
 Όρες υπό το μηδέν
 Γυμνοί αριθμοί καθ' οδόν
 Αρχίζω απ' το σώμα μου
 Να γράφω ριζώματα
 κάτω απ' τον χάρτινο χιτώνα

⁵ Τ. Γερμενής, *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ό.π., σ. 26.

⁶ Θεωρώ ότι το ποίημα αυτό είναι εμβληματικό για την κατανόηση της ποιητικής μυθολογίας του Γερμενή και της προσωπικής του βιοθεωρίας. Οι έννοιες του ντελεσιανού «ριζώματος», της σιωπής, της σίγησης των βιολιών της Κρεμόνας, της γραφής ως ενσώματης εμπειρίας, επανέρχονται στην ποίησή του με τρόπο και ρόλο καταστατικό, διαμορφωτικό.

Για να φροντίσω τα νερά
Και για της εντιμότητας
την αθώωση

Έδυσαν οι Πλειάδες
«Επιστρέψτε στα χωράφια
έθνη καρτερικά»⁷

Οι επεξηγηματικές υποσημειώσεις στις λέξεις «ριζώματα», «εντιμότητας» και στον εντός των εισαγωγικών στίχο υποδεικνύουν αντίστοιχα τους Deleuze – Guattari, τον Sartre της Πανούκλας (η εντιμότητα αποτελεί προϋπόθεση για τον έλεγχο της πανούκλας) και τον Char.

Το «ριζώμα» (rhizome), κυρίαρχο στην ποίηση και τη σκέψη του ποιητή, είναι μια δυναμική και ανατρεπτική έννοια που προκαλεί τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί δομής, τάξης και γνώσης. Αντί για γραμμική πρόοδο και ιεραρχική οργάνωση, προσφέρει ένα μοντέλο πολλαπλών συνδέσεων, ετερογένειας και συνεχούς μεταμόρφωσης. Ενθαρρύνει τη σκέψη σε όρους δικτύων, ροών και πολλαπλοτήτων, επιτρέποντας την κατανόηση φαινομένων που αντιστέκονται σε απλουστευτικές αναλύσεις και στατικές κατηγοριοποιήσεις.

«Αρχίζω απ' το σώμα μου. Να γράφω ριζώματα. Κάτω απ' τον χάρτινο χιτώνα»: Ο ποιητής δηλώνει τη ρητή πρόθεσή του να γράψει ριζωματικά, ξεκινώντας από την ενσώματη εμπειρία της γραφής, η οποία αισθητοποιείται ως *χάρτινος χιτώνας*. Κάτω από την επιφάνεια ωστόσο αναδύονται οι νέες, μη-γραμμικές συνδέσεις του ριζώματος. Το ποίημα ως ένα εξαιρετικά πυκνό ριζωματικό σύστημα που συνδέει διαφορετικές πνευματικές και καλλιτεχνικές παραδόσεις, γίνεται ταυτόχρονα ένας πολυφωνικός, διακειμενικός χώρος όπου ο υπαρξισμός (αγωνία, ελευθερία, ευθύνη, εντιμότητα), η ποίηση της αντίστασης και της ηθικής ακεραιότητας (Char),

⁷ Τ. Γερμενής, *Εμός ει σύ*, ό.π., σ. 52.

η απώλεια της αρμονίας (*σιγή της Κρεμόνας*, πόλης γνωστής για την παράδοση στην κατασκευή βιολιών), η αποξένωση ή η στείρα λογική (*γυμνοί αριθμοί*) και η ανάγκη για αυθεντικότητα και επιστροφή στις ρίζες (*για να φροντίσω τα νερά, επιστρέψτε στα χωράφια*) διασυνδέονται σε ένα δυναμικό, μη-ιεραρχικό δίκτυο. Ο ποιητής, γράφοντας «ριζώματα», δεν χρησιμοποιεί απλώς μια φιλοσοφική έννοια, αλλά την ενσαρκώνει στην ίδια τη δομή και το περιεχόμενο του έργου του, δημιουργώντας ένα κείμενο που ζει, αναπνέει και αναπτύσσεται μέσα από τις πολλαπλές, απρόβλεπτες συνδέσεις του. Το ποίημα λειτουργεί ως χάρτης πολλαπλών και πολυδαίδαλων διαδρομών, και όχι ως κάτι στατικό. Είναι μήτρα παραγωγής πλατωμάτων. Δεν αναπαράγει μια προϋπάρχουσα πραγματικότητα ή μια γραμμική αφήγηση. Αντιθέτως, προσφέρει μια χαρτογράφηση των πνευματικών, συναισθηματικών και υπαρξιακών τοπίων του ποιητή, για τον οποίο η ριζωματική γραφή γίνεται πράξη αντίστασης και δημιουργίας νοήματος σε έναν φαινομενικά ψυχρό και υλιστικό κόσμο. Οι στίχοι είναι σημεία σε αυτόν τον χάρτη που διασυνδέονται δυναμικά, επιτρέποντας στον αναγνώστη να δημιουργήσει τις δικές του διαδρομές και να ανακαλύψει απρόβλεπτες συνδέσεις, αντί να ακολουθήσει ένα προκαθορισμένο μονοπάτι. Δεν υπάρχει ένα «σωστό» νόημα, αλλά μια πληθώρα πιθανών νοημάτων που αναδύονται από τις διασυνδέσεις των στοιχείων. Το ποίημα καλεί σε μια διαρκή ανασύνθεση και πειραματισμό με τις έννοιές του, αντί για μια μονοσήμαντη αποκωδικοποίηση, καθώς μέσω της ίδιας της δομής του, ενσωματώνει τη ριζωματική σκέψη, προτείνοντας τη ρευστότητα του νοήματος και της ίδιας της πραγματικότητας ως έννοιας διαρκώς υπό διαμόρφωση. Το ποίημα είναι η σιωπή, οι αριθμοί, το σώμα ως υποκείμενο της γραφής, η ίδια η γραφή, η φροντίδα των νερών, η εντιμότητα, οι Πλειάδες, και οι φιλοσοφικές-ποιητικές-μυθολογικές οντότητες που φέρνουν μαζί τους τα άφθονα, σωρευτικά

διακείμενα. Όλα αυτά μαζί συνυπάρχουν ως μια πολλαπλότητα, χωρίς ιεραρχική τάξη, παράγοντας ένα πολύπλοκο πλέγμα νοήματος.

Το ποίημα περιβάλλεται με ένα κέλυφος, καθώς ανοίγει και κλείνει με υπαινικτικές αναφορές που παραπέμπουν στη σίγηση ή την απώλεια της τέχνης και της αρμονίας που αυτή επιφέρει στη ζωή του ανθρώπου: η *Κρεμόνα* των Guarneri, Stradivari, Amati και των άλλων δημιουργών των περίφημων έγχορδων μουσικών οργάνων, σιγεί, ενώ οι *Πλειάδες* έχουν δύσει. Ο αστερισμός των Πλειάδων, που συγκροτείται από το αστρικό σύμπλεγμα επτά (μαγικός αριθμός) αστεριών συνδηλώνει εδώ πρωτίστως την ποίηση (βλ. *La Pléiade*, Bibliothèque de la Pléiade) και ευρύτερα τον πολιτισμό⁸. Σε κάθε περίπτωση η δύση τους σηματοδοτεί το τέλος ενός κύκλου ή μιας εποχής. Η παρότρυνση *Επιστρέψτε στα χωράφια / έθνη καρτερικά* αφορά την επιτακτική ανάγκη επανασύνδεσης με τα βασικά, τα ουσιαστικά και αυθεντικά. Η πορεία από το ουράνιο (Πλειάδες) στο γήινο (χωράφια) και από το μυθολογικό-ποιητικό στο χειρωνακτικό, διαμορφώνει μια γραμμή που διασχίζει και συνενώνει διαφορετικά επίπεδα νοήματος.

Ο ποιητής προβάλλει επομένως την ανάγκη αφύπνισης της ποιητικής συνείδησης σε εποχές κρίσης και την ασίγαστη αναζήτηση της αλήθειας και της εντιμότητας μέσω της ποίησης, ακόμα και όταν αυτή είναι σπαρασσόμενη και επαπειλούμενη. Η αντίσταση στις συμβατικές δομές, η εντιμότητα και η καρτερικότητα, ιδίως μέσα σε δύσκολες συνθήκες, αποτελούν μια ηθική επιταγή. Έτσι, ο ποιητής συναντά την υπαρξιακή ηθική του Sartre (την ανάγκη να επιλέγουμε αυθεντικά και υπεύθυνα) όσο και την ποιητική ηθική του Char (την ακεραιότητα και την αναζήτηση της αλήθειας), προβάλλοντας με τον δικό του τρόπο την καθαρότητα και τη δικαιοσύνη σε έναν κόσμο που έχει απωλέσει την αρμονία του.

⁸ Ο αστερισμός των Πλειάδων παραδοσιακά συνδέεται με τις δραστηριότητες των ανθρώπων σε καιρό ειρήνης, με ασχολίες που παράγουν ευημερία και πρόοδο, όπως η γεωργία και η ναυσιπλοΐα.

Σε ολόκληρη την ποίησή του ο Γερμενής παίζει διαρκώς με τις λέξεις για να δημιουργήσει ευφείς λεκτικονοηματικές συλλήψεις και να εκφράσει καταστάσεις αισθησιακές, ψυχοσωματικές, αλληγορικές, φαντασιακές, καταστάσεις σε κάθε περίπτωση που μόνο ένας εξαιρετικά ενοργανωμένος και οργανικός ταυτόχρονα ποιητικός λόγος με έντονα και σπάνια ηχοχρώματα μπορεί να πλησιάσει την αίσθησή τους. Η λέξη, με όλη τη νοηματική και ηχητική αυτονομία της, διαδραματίζει κορυφαίο ρόλο στην ποίηση του, ικανότατου λεξιγνώστη και λεξιπλάστη, όπως φαίνεται από το αισθητικό και κυριολεκτικό αποτέλεσμα των στίχων του, ποιητή. Αλλά και από το αισθητικά δικαιωμένο αποτέλεσμα της χρησιμοποίησης άφθονων επισημονικών λέξεων (από τον χώρο των θετικών επιστημών, της φυσικής, της ιατρικής) στο ποιητικό συγκείμενο – κάτι που το έχουν κάνει και άλλοι ποιητές με επιφανέστερο όλων, ίσως, τον Έκτορα Κακναβάτο.

Πόσο ήρεμη μπορεί να είναι η επιφάνεια του μάγματος;⁹

Πρόκειται φυσικά για μια ειρωνική ρητορική ερώτηση-απόφαση, αφού το διάπυρο μάγμα, καθώς ανεβαίνει προς την επιφάνεια μπορεί δυνητικά να μετασχηματιστεί σε λάβα, σε έκρηξη, σε ρήγμα. Το μάγμα βρίσκεται στον αντίποδα της ηρεμίας και ο ποιητής παίζει για άλλη μία φορά με τα αντιθετικά δίπολα, προβάλλοντας τη δική του, ιδιοφυή σύλληψη της πραγματικότητας.

Για τον Τάσο Γερμενή η ποίηση ονομάζει και αναδεικνύει πτυχές άγνωστες των πραγμάτων, ενώ με τα σχήματα που αξιοποιεί, ανατάσσει και αναδημιουργεί την πραγματικότητα. Ο ποιητής επιδίδεται σε έναν αγώνα να αποκαλύψει γλωσσικές δυνατότητες ανεκμετάλλευτες και να οργανώσει την ίδια την ποίηση ως γλωσσική νόρμα και τάξη, ακόμη κι αν μια τέτοια τάξη συνορεύει κάποτε με το υπόρρητο, το ανέκφραστο και τη σιωπή. Τα ποιητικά κειμενικά του πεδία προτείνονται στον αναγνώστη ως

⁹ Τ. Γερμενής, *Σε ουρανώ*, ό.π., σ. 119.

αυθύπαρκτα μεγέθη όπου η λεκτικά κατεργασμένη μορφή σοφιλιάζεται τέλεια με το περιεχόμενο, ένα περιεχόμενο πολυσημικό και πολυφωνικό. Ο ποιητής διαρκώς *λαγνουργεί, θαλασσοουργεί, φλοίσβει, ουρανεί...* με τις λέξεις.

Η ποίηση του Τάσου Γερμενή αναδεικνύει εύγλωττα την αδιάσπαστη σχέση ανάμεσα στη σωματικότητα και την κειμενικότητα της γραφής: το σώμα μεταμορφώνεται σε ποιητικό κείμενο, το ποίημα πλάθεται σαν σώμα ερωτικό, κατακόκκινο, και το ποιητικό νόημα διαμορφώνεται σε αλληλεπίδραση με το σώμα. Η αυθεντικότητα της ποιητικής εμπειρίας θεμελιώνεται στην ικανότητα των αισθήσεων να συλλαμβάνουν και να κατανοούν ενσώματα την πράξη της γραφής. Ο ποιητής αγγίζει, βλέπει, γεύεται, ακούει και αναμετράται με τον κόσμο με όλες τις αισθήσεις του σε εγγήγορη, με ολόκληρη τη σωματική του ύπαρξη, καθώς η ποίησή του οργανώνεται και αρθρώνεται γύρω από το κέντρο του σώματος, καθίσταται το καταφύγιο του σώματος, της μνήμης και της ταυτότητας (άλλη μία λέξη-κλειδί της ποιητικής μυθολογίας του Γερμενή). Η πολιτισμική έννοια του ενσώματος ποιήματος ως συμβολικής κατασκευής συμπίπτει με τη θεμελιώδη αντίληψη του ποιητή ότι το σώμα ποτέ δεν υπήρξε απλά μια βιολογική οντότητα, αλλά ότι προσδιορίζει την ταυτότητά μας. Υπερβαίνοντας ίσως την καρτεσιανή δυϊστική αντίληψη, το σώμα δεν είναι απλώς ένα υλικό περίβλημα, αλλά είναι αυτό που συγκεντρώνει και εμπεριέχει το σύνολο της ψυχικής και νοητικής ζωής, είναι ο χώρος όπου η συνείδηση και η εμπειρία λαμβάνουν χώρα, ακόμα και αν αυτός ο χώρος είναι περιορισμένος.

[...] Σώμα που δεν χωρούσε αλλού πουθενά, παρά μονάχα μες στο μπαούλο, όπου ο άνθρωπος είχε φυλαγμένο το πλείστο των αισθήσεων και των παραισθήσεων του βίου του [...] ¹⁰.

¹⁰ Τ. Γερμενής, *Εμός ει σύ*, ό.π., σ. 100.

Το σώμα ως σημειωτικός τόπος, συμμετέχει στη φαινομενολογική αντίληψη του βιούμενου σώματος, του σώματος στη συνεχή ροή της εμπειρίας και της αντίληψης, που παίρνει σχήμα μέσα από πτήσεις και πτώσεις για να ενσωματωθεί μέσα στη γλώσσα και να παραμείνει εσαεί μετέωρο:

[...] Σώμα-θηκάρι που χώραγε ολάκερη την πτήση, δεν είχε άλλη ανάγκαση παρά μια δίεση για να κρατηθεί. Για να μείνει πια παντοτινά μετέωρο – χωρίς να ξεθωριάσει το ουράνιο τόξο [...] ¹¹.

Η ενσάρκωση του σώματος σε λόγο αποδίδεται στη γραφή του Γερμενή με έντονα χρωματικό λεξιλόγιο, ιδίως με το αιμάσσον, ερωτικό κόκκινο να κυριαρχεί και να διαποτίζει τις λέξεις. Στην ερωτική ποιητική συλλογή *Σε ουρανώ* το κόκκινο επαναλαμβάνεται και μεταμορφώνεται μέσω της ανεξάντλητης τροπικότητας του ποιητικού λόγου, μέσα από πλούσιους, εκθαμβωτικούς τροπισμούς της γλώσσας. Το κόκκινο με τολμηρές *impasto* χειρονομίες δίνει σχήμα και μορφή στο σώμα του έρωτα και ταυτόχρονα μεταμορφώνεται το ίδιο μέσα από θαυμαστές συναισθησίες και τη συχνή επίκληση της *audition colorée* σε ήχο:

[...] το τανγκό ήταν κόκκινο ¹²

Ήθελα ν' ακούγαμε τη συμφωνία
της πυρακτωμένης μας άνοιξης
σε κόκκινο ματζόρε ¹³

Ελπίζω στο κόκκινο
Και στους ήχους που στάζει ¹⁴

¹¹ Στο ίδιο, σ. 101.

¹² Τ. Γερμενή, *Σε ουρανώ*, ό.π., σ. 68.

¹³ Στο ίδιο, σ. 67.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 63.

Ο ποιητικός λόγος του Τάσου Γερμενή ενισχύεται και από τη συμπαντική δύναμη του έρωτα, η οποία μπορεί να υπερβαίνει τον χρόνο και τον θάνατο. Η ερωτική πράξη δεν παύει, ωστόσο, να εκλαμβάνεται ως ένα *memento mori*, μια υπόμνηση θανάτου, αφού δεν μπορεί να απεκδυθεί από τη σαρκική εκδοχή της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ερωτική πράξη, ωστόσο, διαστέλλει τον χρόνο, μετατρέποντας το παρόν σε απουσία χρόνου και διάρκεια, όπως ακριβώς το κάνει και η ποίηση, αναστέλλοντας το καθεστώς της φθοράς του κοσμικού χρόνου:

Ν' αντέξω έξω από τις λέξεις
κρυμμένος πίσω
από την καμπύλη του χρόνου¹⁵

Έλα να μ' εύρεις
Κι εγώ αιώνες φτιάχνω
από χρόνο¹⁶

Η ερωτική πράξη, στην ουσιαστική της μορφή –όχι απλώς η φυσική της διάσταση, αλλά η πλήρης συνάντηση δύο υπάρξεων– έχει την εκπληκτική ικανότητα να διαστέλλει τον χρόνο. Σε μια στιγμή απόλυτης ένωσης και αφοσίωσης, αυτό που απομένει είναι ένα πυκνό, απόλυτο παρόν, μια κατάσταση απουσίας χρόνου, μια υπερχείλιση του παρόντος, όπου κάθε στιγμή βιώνεται με ένταση ως διάρκεια πέρα από τη γραμμικότητα του συμβατικού εμπειρικού χρόνου. Σε αυτή την κατάσταση, το άτομο βυθίζεται πλήρως στην αισθητηριακή και συναισθηματική εμπειρία, ξεφεύγοντας από τις πιέσεις της φθαρτότητας και βιώνοντας μια μορφή αιωνιότητας στη στιγμή.

Ανάμεσα στη ματαιιότητα και τη φθορά της βιωμένης πραγματικότητας ο ποιητής οργανώνει λόγους αντίστασης, με το να μεταπλάθει τον

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 46.

¹⁶ Στο ίδιο, σ. 63.

έρωτα σε συμπτυκνωμένο και εκλεπτυσμένο ποιητικό λόγο, με το να διυλίζει τα αισθήματα και να κρυσταλλώνει τις συγκινήσεις μέσω της υλικότητας της ενσώματης ποιητικής γλώσσας, στην επικράτεια της οποίας η Γυναίκα και ο Άντρας γίνονται ένα, *εμός ει σύ*.

Ο ποιητικός κόσμος του Τάσου Γερμενή ερειδεται σε μια παράτολμη ισορροπία πάνω στη σκηνή, στο *teatrum mundi*:

Ισορροπώ παράτολμα
πάνω σε μια μεταξένια κλωστή
που ενώνει την ανατολή με το πεπρωμένο της
κρατώντας στ' απλωμένα μου χέρια
τις λέξεις μου και τη σκέψη της¹⁷

Ο ποιητής ζει και δημιουργεί σε ένα όριο, ανάμεσα στο συνειδητό και το ασυνείδητο, τη φαντασία και την πραγματικότητα, τον λόγο και τη σιωπή, τη ζωή και τον θάνατο, την πτήση και την πτώση. Η ποίησή του, ύλη ασπαίρουσα, ύλη δονούμενη, ύλη ερεβώδης και πάμφωτη, πλασμένη μέσα στις σκοτεινές υπώρειες και τα φεγγερά περάσματα του σώματος, επιβάλλει εντέλει την πνευματική υπεροχή του δημιουργού της:

Το μυστικό της τελευταίας σελίδας

την ώρα τούτη που λαμουργώ
χωρίς σώμα μ' έναν πόνο υγρό
στην αγκαλιά της φαντασίας
Την ώρα τούτη που λεηλατεί την ύπαρξή μου

Τελικά η ζωή μας ένα φέγγος-δρόμος¹⁸

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 91.

¹⁸ Τ. Γερμενή, *Εμός ει σύ*, ό.π., σ. 112.

Βάσω Οικονομοπούλου¹

«Κοντεύουν μεσάνυχτα / κι ακόμα ουρανών /
αφού χωράς με στα μάτια σου»²:

Η λειτουργία της όρασης στην ποίηση του Τάσου Γερμενή

Η ΟΡΑΣΗ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΑ με την αντίληψη και τη νόηση, τα βιώματα και τη μνήμη και με όλα εκείνα τα γνωσιακά πεδία που ενεργοποιούν τη φαντασιακή διέγερση του πομπού και του δέκτη, του δημιουργού και του αναγνώστη. Ο κόσμος εγγράφεται στην αντίληψη, στις αισθήσεις και στη μνήμη και γίνεται το πρωταρχικό υλικό έμπνευσης του δημιουργού, ο οποίος μετασχηματίζει τα οπτικά ερεθίσματα σε τέχνη. Ο τρόπος που στη συνέχεια προσλαμβάνει ο αναγνώστης και ανταποκρίνεται στο έργο τέχνης δεσμεύεται από τη λειτουργία της δικής του όρασης και θέασης των πραγμάτων και των φαινομένων³. Ο ποιητικός λόγος του Τάσου Γερμενή, έτσι, όπως εγγράφεται στις ποιητικές συλλογές του *Μπορεί και να λεγόταν...* *Beagle* (2017), *Εμός ει συ* (2022) και *Σε ουρανών* (2023), φανερώνει πως ο ποιητής ακολουθεί τους άξονες της κίνησης του σώμα-

¹ Επίκουρη Καθηγήτρια, «Νεοελληνική Λογοτεχνία, Λογοτεχνία για Παιδιά και Νέους και Διδακτικές Εφαρμογές», Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ.

² Τ. Γερμενή, «Μες στ' ολικό ποσό δεν αριθμήθηκα. Κι αυτή η χαρά μ' αρκεί», *Εμός ει συ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2022, σ. 46.

³ Βλ. D. M. Levin (ed.), *Sites of Vision. The Discursive Construction of Sight in the History of Philosophy*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1999.

τος ως γραφής, της οπτικής αντίληψης στον χώρο και τον χρόνο. Η ενθύμηση εκκινεί τη διαδικασία της γραφής και ιδίως της αναζήτησης ταυτότητας του ποιητικού υποκειμένου μέσω της τέχνης⁴: «Πυκνές αλυσίδες φρουρών / και στο στόμα μια φέτα ταυτότητα / Δρασκελίσα φράχτες και των φόβων τα σύνορα / με στοιχεία μιας ξένης ζωής»⁵.

Η διαρκής επιστροφή στο παρελθόν και ιδίως στον χαμένο παράδεισο των παιδικών και νεανικών χρόνων λειτουργεί θεραπευτικά στο άλγος του ανέφικτου νόστου για τη ζωή που πέρασε. Η ανάπλαση των αναμνήσεων που ανήκουν στην αθωότητα της παιδικής ηλικίας ή ακόμη, και στην ανέφελη εφηβεία, τονίζουν τη βιωματική ή αυτοβιογραφική πλευρά των ποιημάτων του. Ο ποιητής μετακινείται διαρκώς από το παρόν στο παρελθόν και βουστροφηδόν, ανακαλώντας στη μνήμη ευτυχισμένες στιγμές και βιώματα που έχουν παρέλθει ολοκληρωτικά. Ως εκ τούτου, το ποιητικό υποκείμενο μετακινείται στον χώρο και τον χρόνο αναζητώντας την αναγκαία παραμυθία: «Σφύζουν τ' αρμυρίκια / στο παραμιλητό του πουνέντε / Εκστατικός ελαίαγνος ψαύει / τον ανασεμό μιας γαΐτας / Παρηγορώντας με απόντα / Νοσταλγία ανήκεστος»⁶.

Ο Γερμενής συνθέτει ποιήματα-φωτογραφίες που επιτυγχάνουν μια στιγμιαία «αναβίωση» της εμπειρίας του πραγματικού⁷. Ο ποιητής κινείται εντός του ποιητικού σύμπαντός του, όπως ο φωτογράφος στον χώρο των πραγμάτων συνθέτοντας ποιήματα που αποτελούν το είδωλο που εκπέμπεται από το αντικείμενο του πόθου, ενώ ο αναγνώστης, που λειτουργεί ως θεατής, καλείται να αποκωδικοποιήσει το απόν μήνυμα, αλλά και να συνθέ-

⁴ Βλ. J. Derrida, *L'Écriture et la différence*, Paris: Éditions du Seuil, 1967, p. 293.

⁵ Τ. Γερμενής, «Μια φέτα ταυτότητα», *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 2017, σ. 19.

⁶ Τ. Γερμενής, «Ό,τι έφυγε, ριζώνει εδώ, στην ίδια θέση», *Εμós ει συ, ό.π.*, σ. 87.

⁷ Βλ. S. Sontag, *Περί φωτογραφίας*, μετάφραση Ηρ. Παπαϊωάννου, Αθήνα: Εκδόσεις του περιοδικού *ΦΩΤΟγράφος*, 1993, σ. 154.

σει τη δική του ανθρωπογεωγραφία: τους ανθρώπους, τον χώρο, τον χρόνο, τον προσανατολισμό, τα χρώματα, το φως, κ.ά. Το κάθε ποίημα-φωτογραφία σηματοδοτεί την επιστροφή στο παρελθόν, σε αυτό που έχει ήδη βιωθεί⁸:

Ότι εποίησά με

[...]

Γράφεις για το δανεικό Αύγουστο που ξοδεύτηκε μεσ' το μεθύσι,
καθώς τις τρελές εποχές σπαταλούσαν τα νιάτα,
και τώρα μια ζωή τοκογλύφος τον ζητάει επίμονα πίσω
αλλά σκέψεις καντάρια συνοδεύουνε πλέον το χρέος

Γράφεις στο αναδρομικό ημερολόγιο καταστρώματος
για τους караβοκύρηδες που χάραξαν το ταξίδι σου
και τις Παναγιές που σε κράτησαν στις φουρτούνες
Αλλά και για τους συντρόφους που πνίγηκαν

[...]⁹

Το άλγος για τον χαμένο χρόνο οδηγεί το ποιητικό υποκείμενο στην αφαιρετική αποτύπωση εικόνων του παρελθόντος. Η τεχνική της αφαίρεσης διευκολύνει τον ποιητή να είναι παρών στο ποίημά του και μέσω της προσωπικής αντωνυμίας «εσύ». Η αντωνυμία «εσύ» ('tu'/'not-I') αφορά τη σχέση του ανθρώπου με τον πόθο του και με όλες εκείνες τις επιθυμίες που εδράζονται στο ασυνείδητό του γι' αυτό και η σχέση του εαυτού με τον άλλο πραγματοποιείται διαμέσου της επιθυμίας. Οι ποιητικές περιγραφές που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία παρουσιάζουν ποικίλες εκδοχές αυτής της επιθυμίας, συνήθως σε υπερβατικά σχήματα, όπως ο ερωτισμός, ο θάνατος, η θρησκευτικότητα:

⁸ Βλ. Ρ. Μπάρτ, *Ο φωτεινός θάλαμος. Σημειώσεις για τη φωτογραφία, μετάφραση Γ. Κρητικός*, Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 1983, σ. 19-20.

⁹ Βλ. Τ. Γερμενής, «Ότι εποίησά με», *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ό.π., σ. 84.

Άθρησκος ένθεος

Λιωμένο σίδερο μύρισε τ' όνειρο
 Πέταξες μέσα μια παπαρούνα
 και τό 'σπασες
 Αναστήθηκαν νεκρές αναμνήσεις
 και κρύψανε
 της ζοφερής αλήθειας τη θέα

Εξόριστος σ' ένα κλάσμα του ονείρου
 ο άλλος εγώ
 Ασκητική δίχως χρεία ταυτότητας
 Απολογία μου οι ατμοί του μετάλλου
 Κι η αποκάλυψη
 ο θεός που δεν έχει θρησκεία!¹⁰

Κι αλλού:

Το Μέγα Εσύ

Μονοσύλλαβος χρόνος
 Ένα ποτήρι κρασί με μυρουδιά θεού
 Κι ένα παράξενο κοχύλι
 ολόκληρη να εξηγεί τη γεωγραφία
 Δισύλλαβη κατάδυση
 Αγρύπνια ενός γυμνού πουνέντε
 στις μυστικές φλέβες των χυμών σου
 Ένθα ιερουργείται το ποθούμενο των κυμάτων
 Το Μέγα Εσύ¹¹

¹⁰ Βλ. Τ. Γερμενής, «Άθρησκος ένθεος», *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ό.π., σ. 62.

¹¹ Βλ. Τ. Γερμενής, «Το Μέγα Εσύ», *Σε ουρανώ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2023, σ. 41.

Οι εικόνες της επιθυμίας του ‘εγώ’ και του ‘μη-εγώ’ (‘εσύ’) είναι λεκτικές και εκφράζονται διά και μέσω του ποιητικού λόγου, καθώς ο λόγος είναι «η κατεξοχήν μορφή και το δομικό ενεργούν πρόσωπο της σχέσης του ανθρώπου με τους άλλους»¹². Οι εικόνες αυτές ενδυναμώνουν την παρουσία του δημιουργού εντός των ποιημάτων του, καθώς το ποιητικό υποκείμενο δεν τίθεται εκτός ως παρατηρητής, αλλά αντίθετα κείται και ταυτόχρονα υπερίπταται των δημιουργημάτων του σαν να μην είναι ο ίδιος ούτε το υποκείμενο ούτε το αντικείμενό τους – παρά μόνο μια βασανιστική εμπλοκή μεταξύ των δύο:

Ιδανικός εξόριστος

Μόνος εκεί που τελειώνουν τα χρώματα
Ακούω τα στάχνα να υποκλίνονται
καθώς η απουσία διαστέλλει τη λευκότητα
Αφουγκράζομαι το σφύριγμα του ανέμου
μέσ’ απ’ τα χνάρια της ταυτότητάς μου
Και τον αντίλαλο του γαλάζιου
πάνω στη διάφανη σκιά της μοναξιάς

Εξόριστος μέσα μου
Προσμένω φωτιές χωρίς ψέματα
Την ώρα καρτερώ
που αιμορραγούν τ’ αγάλματα
Μ’ ονείρων σκόνη να τα σκεπάσω
Καταδύομαι στον αιφνίδιο βυθό
κι ας μη χωράει το θετικό της ψυχής μου

Ήρθε η ώρα που οι άγγελοι
γυρίζουνε σπίτι τους¹³

¹² Βλ. Τ. Τοντόροφ, *Εισαγωγή στη φανταστική λογοτεχνία*, μετάφραση Αρ. Παρίση, Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1991, σ. 169.

¹³ Τ. Γερμενής, «Ιδανικός εξόριστος», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 99.

Άλλοτε, ο Γερμενής επιλέγει να νοηματοδοτεί τα μη ορατά στοιχεία, προκαλώντας έτσι τον αναγνώστη να ανασυνθέσει τα φαινομενικά από-ντα στοιχεία με την ενεργοποίηση της φαντασίας του. Ο ποιητής επιλέγει να περιγράφει κάποια θέματα, κάποια παντώνυμα (pantonyme)¹⁴, ενώ αποσιωπά κάποια άλλα. Η αντικατάσταση των ρηματικών τύπων που δηλώνουν δράση από συντάγματα ονοματικών προσδιορισμών σε υποτακτικούς ή παρατακτικούς συνδυασμούς και από ρήματα που δηλώνουν κατάσταση ή από επιρρήματα πραγματώνουν αυτήν την επιλογή του δημιουργού:

Απόψε

Ένα φιλί
 ρόδι πεταμένο
 στου καλοκαιριού την άκρη
 θά 'θελα
 στην καρδιάς την πόρτα
 απόψε
 που η σκέψη μοιάζει
 πιότερο μ' αγέρι
 που ψελλίζει λάγνα
 ξεχασμένους έρωτες
 μέσ' απ' τις βελόνες
 του μεγάλου πεύκου,
 παρά μ' ένα μυριόφυλλο της λογικής

¹⁴ Βλ. Ph. Hamon, *Introduction à l'analyse du descriptif*, Paris: Hachette, 1981, p. 140. Η μετάφραση του όρου ανήκει στη Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη. Βλ. τη μελέτη της *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910*, Αθήνα: εκδ. Κέδρος, 1987, σ. 114.

Ένα βλέμμα
κύμα γελαστό
στου κουπιού το μάζεμα
θά 'θελα
στου ματιού τη στρέψη
απόψε
που το δάκρυ μοιάζει
πιότερο μ' αστέρι
ήλιο μακρινό
που σιγοαργοσβήνει
την αυγή θαμπά,
παρά με ξεχασμένο σταλαχτίτη
[...]¹⁵

Ο ποιητής περιγράφει τον περιβάλλοντα χώρο σαν να ακολουθεί τις κινήσεις της κινηματογραφικής κάμερας. Άλλοτε, παρατηρεί και περιεργάζεται ως εξωτερικός παρατηρητής το θέμα και άλλοτε δημιουργεί μιαν αίσθηση εσωτερικής εστίασης, καθώς παρατηρεί και διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο βλέμμα πάνω στο θέμα.¹⁶ Ο Γερμενής αφορμάται από γνώριμους τόπους και τοπία προκειμένου να μιλήσει στα ποιήματά του για τον άνθρωπο και τη θέση του μέσα στον χώρο και τον χρόνο:

¹⁵ Βλ. Τ. Γερμενής, «Απόψε», *Μπορεί και να λεγόταν...* Beagle, ό.π., σ. 37.

¹⁶ Βλ. S. Chatman, *Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*, Ithaca and London: Cornell University Press, 1990, p. 38-55.

Στην εξοχή της ποίησης δεν έχουνε πια στέγες τα σπίτια!

Κανέννας απ' όσους πέρασαν δεν κατάλαβε πως το χωριό ήταν κοντά στη θάλασσα. Τ' απλωμένα σεντόνια έκοβαν τη θέα. Κι ας μην τ' άβλεπαν. (Πώς να δει κανείς ολάκερη ιστορία κρυμμένη μέσα σ' ένα δάκρυ!) Κι ούτε κατάλαβε ποτέ κανέννας πως τ' αμίλητο χωριό ταξίδευε ταμμένο στον Αι-Γεράσιμο. Μόνο ο άνθρωπος ήξερε το μυστικό. Γιατί θυμόταν τη λευκότητα των οργασμένων σεντονιών. Γιατί κι αυτόν κανένα ταξίδι δεν τον ημέρεψε.

Όσπου έγινε ο σεισμός. Ένας σεισμός μάθημα της κρυμμένης ιστορίας· μετάνοια των χαμένων ταξιδιών. Ο άνθρωπος δεν γονάτιζε πια με λυπημένα γόνατα. Ανάμεσα σ' αυτό το τελευταίο ταξίδι του και στο χωριό δεν μεσολαβούσε παρά μόνο η αρμύρα του πελάγου. Κι ήθελε όλη να την πίνει, καθώς έτριζαν τ' απόσκια¹⁷.

Άλλοτε πάλι ο ποιητής διευρύνει τα όρια του ποιητικού του μικρόκοσμου για την ιδέα ενός άπειρου σύμπαντος. Η διεύρυνση αυτή επιφέρει αλλαγές σε ό,τι ορίζει και περικλείει με το βλέμμα. Ο ποιητής δεν ατενίζει το ποιητικό σύμπαν του αποστασιοποιημένα, αλλά, αντιθέτως, συνειδητοποιεί ότι ένας ποιητικός κόσμος χωρίς όρια εκδιπλώνεται γύρω του και τον κυκλώνει υποχρεώνοντάς τον να τον αντιλαμβάνεται εκ των ένδον:

¹⁷ Τ. Γερμενής, «Στην εξοχή της ποίησης δεν έχουνε πια στέγες τα σπίτια!», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 84.

Αναβολή της κόλασης

Ανακατεύω τα χρώματα
να πλάσω έναν παράδεισο
Να κάνω ευτυχισμένο τον θεό

Συγκομιδή ψυχών
σ' ένα ανεπίδοτο γράμμα
Καημοί των οριζόντων ανεξάντλητοι
στη φυλακή της απεραντοσύνης
Κι η τιμωρία μου
που ακόμα τη χρωστώ

Όπως και πριν, όπως και πάντα
διαιρεμένος από τα διλήμματα
Ένα πηλίκο
ακατάληπτο απ' το σύμπαν

Αναβολή της κόλασης
ώσπου ο θεός
να κατεβεί στη θάλασσα¹⁸

Τα ποιήματα του Γερμενή αποτελούν ένα σχεδιαστικό αποτύπωμα της πραγματικής κίνησης του σώματος, όπως αυτή πραγματώνεται διαμέσου των αισθήσεων εντός του χώρου. Ο ποιητής επιμένει στη σωματικότητα της γνώσης και προσηλώνεται στην κίνηση ιδίως μέσω της δημιουργικής λειτουργίας του βλέμματος: «Το αίμα μου μια φυλακή / Κι ένα εύθραυστο βλέμμα / ψάχνει της νύχτας την κατεύθυνση»¹⁹. Κατ' ουσίαν, ο ποιητής κινείται, χειρίζεται και αξιοποιεί τον περιβάλλοντα χώρο

¹⁸ Βλ. Τ. Γερμενή, «Αναβολή της κόλασης», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 15.

¹⁹ Βλ. Τ. Γερμενή, «Στην ένατη ώρα», *Σε ουρανώ*, ό.π., σ. 50.

για να τον εγγράψει λεκτικά στο έργο τέχνης, στο ποίημα. Ο ποιητής συν-κινείται: «[...] Διαστέλλομαι για να σε φτάνω / Πόση άνοιξη έχασα!»²⁰. Η επανάληψη των κινήσεων, των δράσεων και των αγγιγμάτων του ποιητικού υποκειμένου καθοδηγεί ταυτόχρονα και τον αναγνώστη, ο οποίος ευθυγραμμίζεται, εν πολλοίς, με τη θέση «όρασης» που του ορίζει το περιεχόμενο και η μορφή του ποιήματος:

Υψικάμινος

Ό,τι για μένα ήτανε θάλασσα
το ταξίδεψα
Κι όμως
ακόμα επιστρέφω
Ακολουθώντας
την πληθυντικότητα των γλωσσών
Η θάλασσα είναι οι θάλασσες
Η υψικάμινος
Ο καπνός
Συνέπεια αυτεπίστροφη²¹

Ο ποιητικός λόγος του Γερμενή ερείδεται στην τέχνη της οπτικής υποβολής, η οποία υπηρετείται τόσο από την ελλειπτικότητα του ορατού όσο και από την προβολή της οπτικής αμφισημίας. Ο ποιητής επεξεργάζεται τα ουσιώδη χαρακτηριστικά μιας μορφής ή μιας εικόνας και απορρίπτει την περιττή πληροφορία. Η αφαιρετική ικανότητα του δημιουργού και η εστίαση στο ουσιώδες συνεπικουρείται ουσιαστικά από τους μηχανισμούς του οπτικού συστήματος. Ο ποιητής κινείται αενάως ανάμεσα

²⁰ Βλ. Τ. Γερμενή, «Λίθινα», ό.π., σ. 134.

²¹ Βλ. Τ. Γερμενή, «Υψικάμινος», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 66.

στο γλωσσικό και το οπτικό φαινόμενο, ανάμεσα σε νόηση (μεταφορά, γλώσσα) και αίσθηση (αφή, όραση), αναζητώντας την αναλογικότητα ανάμεσα στο αισθητό και το νοητό, στο συγκεκριμένο και το αφηρημένο πεδίο. Με άλλα λόγια, η όραση στην ποίηση του Γερμενή δεν αποτελεί μόνο μια μηχανική καταγραφή αισθητών στοιχείων, αλλά ταυτόχρονα μια πραγματικά δημιουργική σύλληψη της πραγματικότητας ευφάνταστη, εφευρετική, δαιμόνια και ωραία:²²

Υπερθετικός λόγος

[...]

Και δε σ' απομένουν παρά μόνο
 δυο μάτια και κάποια σου δάχτυλα
 Το βλέμμα που υγραίνεται χωράει
 χιλιάδες ανείπωτες λέξεις κι ανέκδοτους τόμους
 Οι φλύαρες των δακτύλων σκιές δεν χρειάζονται
 παρά μόνο της ψυχής το πανσέληνο φως
 Των δακρύων η θέρμη κι η αρμύρα
 ορίζουν την πέρ' απ' του λόγου τα σύνορα
 των αισθημάτων υφή και εμβέλεια
 Διακεκαυμένες σκέψεις
 πυρακτώνουν τ' ακροδάχτυλα
 δοκιμάζοντας τις αντοχές της αφής
 Ο δείκτης και ο αντίχειρας σε αέναη διαπάλη
 για του ανθρωποειδούς την υπέρβαση

²² Βλ. R. Arnheim, *Τέχνη και οπτική αντίληψη. Η ψυχολογία της δημιουργικής όρασης*, μετάφραση Ι. Ποταμιάνος, Αθήνα: εκδ. Θεμέλιο, 1999, σ. 17.

Λαβές και θωπείες παρ' ολίγον
Οι διαδρομές ακατάληπτες!

Επί κοινωνείς
και υπάρχουν σε όλους τους χρόνους
Συνομιλείσαι
Εκπέμπεις και αποδέχεσαι
Εκούσιος αμφίδρομος ετεροπροσδιορισμός
'Ό,τι είχες κι ό,τι είχε,
ό,τι ήθελες να πεις κι ό,τι σου 'πε,
δικό της πια και δικό σου
Διάφορο πάντα από κείνα που πήρε και πήρες
Από σένα μόνο έκλεψες,
ίσως κι αυτά που δεν είχες
Μα η φαντασία δεν είν' αμαρτία
κι ο θρόνος ετοιμάζεται πάντα
για το βασιλιά αναγνώστη
Αλλά η τελευταία σου υπόκλιση
είναι μόνο για σένα
Έτσι ήθελες κι έτσι κατάφερους
Αν και υπήρξες,
ίσως και νά 'ζησες!²³

²³ Βλ. Τ. Γερμενής, «Υπερθετικός λόγος», *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ό.π., σ. 91-92.

Βίκυ Πάτσιου¹

«...με τον αντίλαλο από το αδιάκοπο ποδοβολητό των λέξεων»²:

Δημιουργικές και εκφραστικές αναζητήσεις στην ποίηση του Τάσου Γερμενή

Αρχίζω απ' το σώμα μου
Να γράφω ριζώματα
κάτω απ' τον χάρτινο χιτώνα

Τάσος Γερμενής³

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ενός δημιουργού πραγματώνεται ακατάπαυστα μέσα στο πεδίο της διαλογικότητας και της διακειμενικότητας, της συνάντησης, δηλαδή, του έργου του με πρόσωπα, έργα και πολιτισμούς του παρόντος αλλά και του απώτερου παρελθόντος. Η ατομική έκφραση εντάσσεται, καλλιεργείται και ενδυναμώνεται από τα ομιλιακά συμφραζόμενα και τις κοινωνικο-ιστορικές περιστάσεις στις οποίες ανήκει ο δημιουργός⁴, με το έργο του να διατηρεί τη δική του ανοιχτή οντότητα και αυτονομία. Η ποιητική φωνή του Τάσου Γερμενή διατηρεί

¹ Ομ. Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας του ΕΚΠΑ.

² Τ. Γερμενής, «Το παρελθόν είναι μια ξένη χώρα, όπου ομιλείται μια άλλη γλώσσα», *Εμός ει συ*, Αθήνα: εκδ. Περισπωμένη, 2022, σ. 69.

³ Τ. Γερμενής, «Επιστρέψτε στα χωράφια», ό.π., σ. 52.

⁴ Για ζητήματα διαλογικότητας βλ. χαρακτηριστικά Μιχαήλ Μπαχτίν, *Ζητήματα της ποιητικής του Ντοστογιέφσκι*, μετάφραση Αλ. Ιωαννίδου, επιμέλεια Β. Χατζη-βασιλείου, επίμετρο Δ. Τζιόβας, Αθήνα: εκδ. Πόλις, 2000, σ. 169.

μια τέτοια διαλογική ισορροπία ανάμεσα στην παράδοση και τη νεωτερικότητα που δηλώνεται στο έργο του τόσο ρητά όσο και υπόρρητα. Ο ίδιος ο λόγος του ποιητή αποκαλύπτει τον γενεσιουργό πυρήνα της γραφής του, τις λογοτεχνικές επιδράσεις, τις οποίες έχει δεχθεί, αλλά και τη σχέση του με το ποιητικό έργο του.

Η τάση του Γερμενή να αυτοσχολιάζεται αλλά και να αναφέρεται σε όρους της ποιητικής δημιουργίας του τού επιτρέπουν να οργανώνει με συνέπεια μια αυστηρά οριοθετημένη προσωπική ποιητική περιοχή. Ο ποιητής συνηθίζει να συνομιλεί στο ποιητικό έργο του με παλαιότερους αλλά και με σύγχρονους ομότεχνούς του αξιοποιώντας και ενσωματώνοντας στίχους είτε στο κυρίως σώμα των ποιημάτων του είτε στους τίτλους αυτών.

Οι αναφορές του ποιητή σε στίχους ή φράσεις άλλων δημιουργών αποκαλύπτουν τις πηγές έμπνευσης του ποιητικού υποκειμένου. Τα αναγνώσματα του ποιητή εγγράφονται δημιουργικά στο ποιητικό σύμπαν του και έως ένα βαθμό διαμορφώνουν τις θεματικές και υφολογικές επιλογές του. Έλληνες ποιητές όπως ο Διον. Σολωμός, ο Κ.Π. Καβάφης, ο Γ. Σεφέρης, ο Α. Εμπειρίκος, ο Ν. Κάλας, ο Γ. Ρίτσος, ο Δ.Π. Παπαδίτσας, ο Οδ. Ελύτης, ο Ν. Καββαδίας, ο Γ. Σαραντάρης, ο Τ. Σινόπουλος ή ο Ορ. Αλεξάκης αλλά και ξένοι όπως ο V. Hugo, η Ε.-Ε. Dickinson, ο Α. Rimbaud, ο T.S. Eliot, ο Leslie Poles Hartley, ο René Sar, κ.ά. εγγράφονται στον ποιητικό κόσμο του Γερμενή και «συνομιλούν» με το λεκτικό σύμπαν του. Για τον Γερμενή «η γλώσσα είναι το εργαλείο, με το οποίο σκάβουμε για να βρούμε την αλήθεια. Οι λέξεις δεν είναι οι χορευτές. Είναι ο χορός»⁵, όπως θα πει ο ίδιος σε συνέντευξή του. Ο ποιητής επιλέγει ένα λιτό ύφος γραφής, ενός καθημερινού λεξιλογίου που του δίνει τη δυνατότητα να ενισχύει την αίσθηση του περιττού και να προβάλλει

⁵ «Η ποιητική πλευρά μιας σπουδαίας προσωπικότητας: Συνέντευξη με τον Τάσο Γερμενή». *Εφημερίδα των Κεφαλλήνων*. Βλ. <https://odusseia.gr/2023/01/06/η-ποιητική-πλευρά-μιας-σπουδαίας-προσ/> (ανάκτηση στις 12.04.2025).

το καίριο και το ουσιώδες, όπως διαφαίνεται από τον τίτλο του ακόλουθου αποσπάσματος, όπου ο ποιητής συνομιλεί με το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Τελευταίος σταθμός»:

Ψυχές μαραγκιασμένες από δημόσιες αμαρτίες

«[...] Όλες οι αμαρτίες, βέβαια, δεν είναι ίδιες. Γενικώς, οι δημόσιες αμαρτίες είναι ελαφρότερες από τις ιδιωτικές και δεν έχουν ανάγκη ιδιαίτερης ευγένειας, με αποτέλεσμα να μην προκαλούν τόσο μεγάλη πλήξη. Χρειάζονται, όμως, βαθύτερο σκοτάδι, γι' αυτό και λειτουργούν καλύτερα σε ημιτελείς εγκεφάλους και μαραγκιασμένες ψυχές, κατά πως λέει κι ο ποιητής [...]».⁶

Ο ποιητής επιστρατεύει διαρκώς στον λόγο του τον λόγο άλλων λογοτεχνών και τον μπολιάζει με τη δική του γλωσσική και υφολογική ταυτότητα: «Σαν Άθλιος είπε στην Τιτίκα “Σας αγαπώ” και πήγε για ύπνο. Ήξερε πως ούτε η Τιτίκα ούτε και κανένας άλλος δεν θα καταλάβαινε ότι η αυριανή μέρα χωρίς επανάσταση δεν είναι αυτονόητο δικαίωμα»⁷. Ένα διαρκές παιχνίδι αμφίδρομων σχέσεων και ανταποκρίσεων χαρακτηρίζει τα ποιήματα του Γερμενή, ιδίως στη συλλογή *Εμός ει συ* (Περισπωμένη, 2022), ο τίτλος της οποίας παραπέμπει στον λόγο του Οσίου Ησαΐου του Αναχωρητού για τη «φύλαξη του νου»⁸. Ο αναγνώστης καλείται να εισέλθει στο ποιητικό σύμπαν του δημιουργού, μετακινούμενος διαρκώς από το *in praesentia* σώμα της γραφής σε ένα ποιητικό σύμπαν, που

⁶ Τ. Γερμενής, «Ψυχές μαραγκιασμένες από δημόσιες αμαρτίες», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 30.

⁷ Τ. Γερμενής, «Ο Αρίστος αρνείται να γίνει Άγιος», ό.π., σ. 75.

⁸ Βλ. και Ησαΐας, 43, 1-3: *Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών*, τόμ. Α', μετάφραση Αντ. Γ. Γαλίτης, γενική επιμέλεια Γ. Αντ. Γαλίτης, εισαγωγή-σχόλια Θεόκλητος μοναχός Διονυσάτης, φιλολογική επιμέλεια Ιγν. Σακαλής, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Το Περιβόλι της Παναγίας, 2004 (6η έκδοση), σ. 57-58.

τίθεται *in absentia*. Η παρουσία των ποιητικών «προγόνων» του Γερμενή ενσφηνώνεται στην ποίησή του και της προσδίδει διευρυμένες διαστάσεις⁹, όπως διαφαίνεται έμμεσα στο ακόλουθο ποίημα του οποίου ο τίτλος παραπέμπει σε φράση από το βιβλίο *Περί Φύσεως* του φυσικού φιλοσόφου Αναξαγόρα:

Νους επελθών διεκόσμησε χάος

Στην ποίηση δεν υπάρχει γυρισμός, γιατί πρώτα ανοίγεις το δρόμο κι ύστερα βρίσκεις τον προορισμό. Κι όταν νομίσεις πως έφτασες, κοιτάζεις πίσω σου και δεν υπάρχει δρόμος. Η αμνησία του φωτός! Αν επιχειρήσεις να επιστρέψεις, πρέπει να μεταπηδήσεις σ' άλλη κλίμακα, ν' ανοίξεις καινούργιο δρόμο, που θα σε πάει σ' άλλη αφετηρία, σ' άλλα πληγώματα. Η σχέση ανάμεσα στις αφετηρίες ορίζει το χάος που γεννά τον ποιητή.¹⁰

Πολύ συχνά το ποιητικό υποκείμενο συνειδητοποιεί τη φθαρτότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά ταυτόχρονα και την αφθαρσία της τέχνης μέσα στον χρόνο. Το αίσθημα της φθαρτότητας, του *sic transit gloria mundi*, διαπερνά την ποίηση του Γερμενή:

⁹ Σύμφωνα με τον Βασίλη Βιτσαξή «τις ώρες του ποιητικού πυρετού της έμπνευσης και της δημιουργίας ο εσωτερικός κόσμος του καλλιτέχνη μετουσιώνεται από την “εισβολή” όλων των πραγμάτων που τον περιτριγυρίζουν». Βλ. Β. Βιτσαξής, *Αναφορά στην ποίηση. Δώδεκα δοκίμια αισθητικής προσέγγισης στον ποιητικό λόγο*, Αθήνα: εκδ. Ερμής, 1997, σ. 186.

¹⁰ Τ. Γερμενή, «Νους επελθών διεκόσμησε χάος», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 80.

Το μυστικό της τελευταίας σελίδας¹¹

την ώρα τούτη που λαγνουργώ
χωρίς σώμα μ' έναν πόνο υγρό
στην αγκαλιά της φαντασίας
Την ώρα τούτη που λεηλατεί την ύπαρξή μου

Τελικά η ζωή μας ένα φέγγος-δρόμος¹²

Ο Γερμενής δεν αποτυπώνει μόνο τις πηγές της έμπνευσής του, αλλά παράλληλα καθορίζει και τις υφολογικές επιλογές του, οι οποίες και διαμορφώνονται μέσα στον χρόνο. Ο ποιητής άλλοτε θέλει την ποίηση σε απλό λόγο, όπως είδαμε και παραπάνω και άλλοτε επιζητεί την εκζήτηση για να μπορέσει να διατυπώσει με λέξεις το μη δυνάμενο να ειπωθεί. Η διαπάλη του ποιητή με τις λέξεις είναι εντονότερη στην πρώτη ποιητική συλλογή του με τίτλο *Μπορεί και να λεγόταν...Beagle* (εκδ. Παπαζήση, 2017) και έρχεται ως απόρροια της σχέσης του ποιητή με την Επιστήμη, καθώς σύμφωνα με τον ίδιο: «Όπως περιπλανήθηκα να βρω τη θέση μου στον χώρο της Ιατρικής, έτσι περιπλανήθηκα μέχρι να εντοπίσω το στίγμα μου στο σύμπαν της ποίησης. Η κατανόηση, ο «μεταβολισμός» των μεγάλων (αυτών που καθένας θα θεωρήσει τελικά ως τους μεγάλους της ποιητικής του ζωής) αποτελεί προϋπόθεση για να μπει κάποιος στον δρόμο της αλήθειας μέσω της ποίησης»¹³:

¹¹ Ο τίτλος του ποιήματος ανήκει στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Νίκου Χρυσού (εκδ. Καστανιώτη, 2009).

¹² Τ. Γερμενής, «Το μυστικό της τελευταίας σελίδας», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 112.

¹³ «Ο καθηγητής Τάσος Γερμενής συνομιλεί με τον Θανάση Δρίτσα με αφορμή το βιβλίο του Άννοσια – αλληγορία και πραγματικότητα», *Athens Voice*, 16.6.2021: <https://www.athensvoice.gr/life/health-fitness/718675/tasos-germenis-i-anosologia-os-peripeteia-tis-taytotitas/> (τελευταία ανάκτηση 12.4.2025).

Η αμφιθυμία του λευκού νάνου

[...]

Η απειλή του απόλυτου κενού
των καθομολογημένων προδοσιών
έναντι του αενάως ιξώδους κενού
των αείποτε παρόντων ιπποτών
παραβιάζει τη φυσίζωο συνθήκη
της πλειστόκαινης ανθοφορίας
Δυσβάσταχτο έρμα το μέγεθος
των πεπληρωμένων κιβωτίων
ορίζει την ταχύτητα του διάττοντος φαντασιακού
Η απροσδιοριστία της ορμής συναρτάται
από τη συνισταμένη εξ ορισμού εκρηξιγενών
μνημονικών υπολειμμάτων
[...]¹⁴

Ο Γερμενής πολύ εύστοχα ανακαλεί στον τίτλο της συλλογής του το όνομα του πλοίου «HMS Beagle» (Ιχνηλάτης) με το οποίο ο Δαρβίνος έκανε τα επιστημονικά του ταξίδια εξερεύνησης για να μελετήσει τα θαλάσσια ασπόνδυλα και να διατυπώσει τις θεωρίες του. Αντιστοίχως, με τρόπο όμως μεταφορικό, ο ποιητής «ταξιδεύει» σε όλο το εύρος της ελληνικής γραμματείας, από την αρχαιότητα έως σήμερα, της εκκλησιαστικής και της δημοτικής παράδοσης, αλλά και της επιστήμης, συγκεκριμένα της ιατρικής, ίδιον της ατομικής του ταυτότητας, και θαλασσοουργεί με λέξεις από την αρχαία ελληνική γραμματεία (π.χ. θαλασσοουργώ, έμπλεος, αλήστου μνήμης), την εκκλησιαστική (π.χ. ορθρίσωμεν όρθρον βαθέος) και τη δη-

¹⁴ Τ. Γερμενής, «Η αμφιθυμία του λευκού νάνου», *Μπορεί και να λεγόταν...Beagle*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 2017, σ. 51.

μοτική παράδοση (π.χ. γαΐτα). Ο Γερμενής δεν διστάζει να καταφύγει ακόμη και σε νεολογισμούς προκειμένου να εξυπηρετηθεί το περιεχόμενο και η αισθητική τού λόγου του (π.χ. ιδρέρυθρον· αυτό που στα κεφαλλονίτικα λέγεται αναψοκοκκίνισμα, ουρανών, λαγνουργώ, οργάζομαι, ηδονευμένη).

Ο ποιητής αναφέρεται διαρκώς στα ποιήματά του άλλοτε στην απλότητα του φυσικού κόσμου και άλλοτε στον μικρόκοσμο των αντικειμένων καθημερινής χρήσης (κοχύλι, μαύρο βότσαλο, γιασεμί, λευκό χαρτί, κ.ά.), προσδίδοντας στον ποιητικό κόσμο του πάλλουσα ενέργεια, αφού όλα τα ζώντα ή άψυχα του σύμπαντος βρίσκονται σε συνεχή ανταπόκριση με τον άνθρωπο. Η ποιητική ματιά του Γερμενή καταγράφει χαμηλόφωνα τις ελάχιστες χειρονομίες και τους ψυχικούς κραδασμούς επιλέγοντας τη λιτότητα στην έκφραση και την αποτύπωση των συναισθημάτων¹⁵. Ο κόσμος της φύσης και των μικροαντικειμένων μεταδίδει μιαν αίσθηση στερεότητας και ασφάλειας, η οποία δημιουργεί άμεσα μιαν οπτική αίσθηση:

Η φωνή των κοχυλιών

*...ένα παράξενο κοχύλι που δοκίμαζε
να το εξηγήσει επίμονα η ψυχή μας*

ΣΕΦΕΡΗΣ

Μην προσπαθείς να εξηγήσεις
τη φωνή των κοχυλιών
Αοριστία χαμένη
στ' άπειρο της κυανότητας

¹⁵ Για τη λειτουργία των λέξεων στην αποτύπωση του βιώματος και των συναισθημάτων, βλ. μεταξύ άλλων L. Wittgenstein, *Φιλοσοφικές έρευνες*, εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Π. Χριστοδουλίδης, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1977, σ. 120.

Εύθραυστη αλήθεια
 είν' η ομορφιά των άδειων κοχυλιών
 Γυμνοί ικέτες άψυχοι είναι
 που θαλασσοτροπούν
 μακριά από τις αναστατώσεις του βυθού
 Στις νύχτες μπαινοβγαίνουν
 δίχως να ξέρουν σώμα τι θα πει

Μην προσπαθείς να εξηγήσεις
 τη φωνή των κοχυλιών
 Για να τη βρουν
 χάνουν την ψίχα τους¹⁶

Ο Γερμενής διαλέγεται με τη γραφή των ομοτέχνων του και αποτυπώνει τον κόσμο που τον περιβάλλει μέσα από εικόνες του μικρόκοσμου, οι οποίες ακινητοποιούν το παρόν και αναγιγνώσκουν με σοφία το βιωμένο παρελθόν. Ο δημιουργός έμπλεος από τα υπαρκτά και αλληγορικά στοιχεία της φύσης που τον περιστοιχίζουν ανακαλεί φευγαλέες εικόνες του γενέθλιου τόπου. Το ποιητικό αίσθημα του δημιουργού μυθοποιείται μέσω της προσφυγής στο φυσικό περιβάλλον της πατρίδας του, της Κεφαλονιάς και αποκτά έτσι υποβλητικότερη και πιο παραστατική έκφραση:

Μετασεισμική φρυκτωρία

Γράφω για τις ξύλινες εκκλησιές
 και τα καντήλια
 της μετασεισμικής φρυκτωρίας
 Για τη μαντζουράνα και το βασιλικό
 της βοτσαλωτής αυλής

¹⁶ Τ. Γερμενής, «Η φωνή των κοχυλιών», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 102.

που δεν πρόφτασα να μυρίσω
προτού ξεραθούν

Γράφω για τις Παναγιές των πανηγυριών
και τα κρίνα
της εφηβικής αθωότητας
Για τα κενά του χρόνου
και τις αναταράξεις των ονείρων
που φοβίζουν
του κύκνου το πέταγμα

Γράφω για της φρεγάδας το φλόκο
και το ρεμέτζο
της υποψίας του ανέφικτου
Για τις αντένες και τα πανιά
ενός γκρεμισμένου ανεμόμυλου
που προσμένει ακόμα τον άνεμο
για ν' αλέσει το χρόνο

Γράφω για τα μεγαλοβδόμαδα των νησιών
και το κόκκινο
μιας ανάστασης που δε χόρτασα
Για ένα στασίδι κι έναν πλάγιο ήχο
στο τελευταίο συλλείτουργο του μοναστηριού
που μετράει των αιώνων τα κύματα
κρεμασμένο στο βράχο
[...]¹⁷

¹⁷ Τ. Γερμενής, «Μετασεισμική φρυκτωρία», *Μπορεί και να λεγόταν... Beagle*, ό.π., σ. 59.

Σε όλο το έργο του Γερμενή είναι ευδιάκριτη η εκτύλιξη μιας ποιητικής αυτοβιογραφίας με την καταγραφή του προσωπικού βιώματος, της άμεσης εμπειρίας και της ποιητικής αναδημιουργίας τους. Η προσωπική ζωή και η συνομιλία με το έργο ομοτέχνων μυθοποιούνται και διεγείρουν την έμπνευση για να νοηματοδοτηθεί η ποιητική έκφραση¹⁸. Ο Γερμενής άλλοτε με λόγο απλό και λιτό, άλλοτε με τόνο εξομολογητικό και ενίοτε αλληγορικό ξεδιπλώνει έναν εσώτερο κόσμο που αποκαλύπτει τη δυναμική συγκρότηση του εαυτού μέσω της πράξης της ποιητικής γραφής. Ο δημιουργός αποκαλύπτει την ποιητική του ταυτότητα μέσα από στιγμές ενδοσκόπησης, διαλόγους με το παρελθόν, συνομιλίες με τους ομοτέχνους του, χάριτες προς τους μεγάλους ποιητές αλλά και τους ελάσσονες που πυροδότησαν την έμπνευση για δημιουργία. Ο Γερμενής αξιοποιεί στο μέγιστο βαθμό την πλούσια παράδοση της νεοελληνικής ποίησης, ενώ, ταυτόχρονα, γονιμοποιεί τη γραφή του με τη γοητευτική ελλειπτικότητα και την τιθασευμένη στοχαστικότητα του μοντέρνου ποιητικού λόγου. Η ποίησή του καθίσταται ζωοποιός δύναμη που υπηρετεί το μεγαλύτερο καθήκον του ανθρώπου «Να φωνάζει μες στην έρημο»¹⁹:

¹⁸ Βλ. Στ. Τσβάιχ, «Το μυστήριο της καλλιτεχνικής δημιουργίας», στον τόμο *Έμπνευση και δημιουργία. Κείμενα των Τσβάιχ, Βαλερύ, Προυστ Γούλφ, Σουπεριέλλ, Σάντ, Μωπασσάν, Τζέιμς, Μπυφφόν, Σελίν, Χέσσε, Μπόρχες, Κόνραντ, Στήβενσον, Μπωντλαίρ, Τσέχωφ και άλλων*, μετάφραση Α. Καρατζάς, Σ. Παυλίδου, Β. Πουλάκος, Αγγ. Σταθοπούλου, Αλ. Δημητριάδη, Ειρ. Καπέλλου, Μ. Εμπραλίτζε, πρόλογος Ηλ. Μαγκλίνης, επιμέλεια Αγγ. Σταθοπούλου, Αθήνα: εκδ. Printa, 2004, σ. 23.

¹⁹ Τ. Γερμενής, «Ποιο είναι το μεγαλύτερο καθήκον του ανθρώπου; Να φωνάζει μες στην έρημο», *Εμός ει συ*, ό.π., σ. 94. Ο τίτλος του ποιήματος συνομιλεί με τον λόγο του Ν. Καζαντζάκη (*Ασκητική*).

Συνεχίζω να γράφω

Συνεχίζω να γράφω
σαν να κατεβαίνω σε καταφύγιο
Μελαγχολικές στοές
Διφορούμενη λήθης οσμή
Θυμός ατρύγητος
κι ένα σκοτάδι που δεν έχει δίκιο

Μα ευτυχώς
οι φρουροί δεν κοιμήθηκαν
Μεταφράζω την απουσία
Επικαλούμενος σκιές από καλοκαίρια
και λέξεις απ' όνειρα
χαραγμένες στην αρμυρή πέτρα
Ενάντια στο κενό γινόμαστε χρόνος
Παράσταση του μη παραστάσιμου
Συνεχίζω να γράφω²⁰

²⁰ Τ. Γερμενής, «Συνεχίζω να γράφω», ό.π., σ. 79.

Αποφώνηση

ΟΜΟΛΟΓΩ ΟΤΙ ΑΥΤΗ Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ήταν για μένα εντελώς αναπάντεχη. Ποτέ δεν είχα φανταστεί πως θα 'ρχόταν κάποια στιγμή που θα με λόγιζαν, άνθρωποι των γραμμάτων, ποιητή. Κι ακόμη περισσότερο ότι η ποίησή μου θάταν ικανή να εξυπηρετήσει τους στόχους μιας δράσης, όπως είναι «Το ΕΚΠΑ στην Πόλη».

Θεωρώ ότι η συγκεκριμένη δράση είναι κεφαλαιώδους σημασίας για το Πανεπιστήμιό μας. Κι αυτό γιατί δεν πρόκειται για μια δράση προβολής των αδιαμφισβήτητων τεχνοεπιστημονικών επιτευγμάτων του, αλλά για μια προσπάθεια επικοινωνίας του μεγαλύτερου ακαδημαϊκού ιδρύματος της χώρας με την κοινωνία των πολιτών. Κι όταν η προσπάθεια αυτή δεν γίνεται υπό όρους ωφελιμιστικούς, αλλά γίνεται χρησιμοποιώντας ανθρωπιστικά προτάγματα, όταν η αισθητική συνθήκη συμπορεύεται με τη γνωσιακή, τότε το γεγονός ανάγεται σε πολιτισμική πράξη υψηλής ποιότητας και προοπτικής. Και η σχέση που καλλιεργείται με την κοινωνία αποκτά «ριζώματα».

Η ποίηση, εξ ορισμού μπορώ να πω, γίνεται μεσολαβητής σ' αυτή τη διαδικασία. Γιατί τι άλλο είναι η ποίηση από μια λειτουργία διαμόρφωσης της ταυτότητας – του υποκειμένου αλλά και του πολιτισμού; Βέβαια, η διαδικασία αυτή δεν είναι καθόλου εύκολη. Ειδικά όταν πρέπει να υπερβεί κάποιος την αβεβαιότητα αλλά και τη φαινοτυπική δωρική αυστηρότητα της επιστήμης.

Για το υποκείμενο αυτή η αναδιαμόρφωση της πραγματικότητας μπορεί να είναι λυτρωτική. Τη στιγμή που ο επιστήμονας ξεπερνά τα όρια της σκληρής, μονογαμικής γλώσσας της επιστήμης, τη στιγμή που αρχίζει να παίζει με τα ημιτόνια των λέξεων, αρχίζει και νιώθει απελεύθερος. Ο Άγγλος ποιητής Matthew Arnold έλεγε ότι η πιο κρίσιμη στιγμή της ζωής του επιστήμονα είναι εκείνη που μία σταγόνα συναντά την ήρεμη επιφάνεια του νερού, δημιουργώντας γύρω της χίλιους κυματισμούς, κι αναρωτιέται, αν εκείνη τη στιγμή τον λόγο έχει η ποίηση ή μήπως η Επιστήμη. Όταν η απάντησή του σ' αυτή την ερώτηση είναι ότι τον λόγο τον έχει η ποίηση, τότε ο επιστήμονας αρχίζει να βλέπει καθαρότερα τον κόσμο που είναι πέρα από τις αισθήσεις του. Γιατί μαθαίνει πως η Επιστήμη γίνεται και με καρδιά. Ή μάλλον ότι, αν η Επιστήμη δεν γίνει και με την καρδιά, δεν είναι «καθαρή». Είναι η στιγμή που ο επιστήμονας αρχίζει να συμφιλιώνεται με τη γυμνότητα της αλήθειας.

Το ίδιο, φυσικά, δεν συμβαίνει στο επίπεδο αναδιαμόρφωσης της συλλογικής συνείδησης. Η ποίηση είναι ένας βωμός. Και κάθε άνθρωπος, έτσι και μπει στην ιεροτελεστία της ανάγνωσης, έχει κάτι πολύ δικό του να θυσιάσει σ' αυτόν το βωμό.

Το πιθανότερο είναι ότι δεν θα μάθω ποτέ τι θυσιάσε ο καθένας σας διαβάζοντάς με. Ίσως κι οι ίδιοι να μην ενδιαφερθείτε να το μάθετε. Εξάλλου αυτό δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία. Παραφράζοντας τον Niels Bohr, έναν από τους πατέρες της κβαντομηχανικής, σημασία έχει ότι απόψε καταφέραμε να κλέψουμε ένα κομμάτι από την αιωνιότητα, μιας κι ατενίσαμε μαζί, έστω για μια στιγμή, την ιλιγγιώδη έκταση της θάλασσας χωρίς να κλείσουμε τα μάτια.

Τάσος Γερμενής

